

**ВЛАДИМИР
ПИШТАЛО**

**СУНЦЕ
ОВОГ
ДАНА**

ПИСМО АНДРИЋУ

ПРВО ПОГЛАВЉЕ

БАЛКАНСКИ ХРИСТ

ПРОЛОГ

Жртва ливеница

Драги Иване,

Сунце овог дана није само наслов једне ваше песме. Он сугерише и како ваше дело изгледа обасјано сунцем овог дана. Волт Витмен и Свети Фрањо Асишки држе се за руке обасјани сунцем овог дана, министар војни Отоманске империје Омер-паша Латас и бескућни Ђоркан држе се за руке обасјани сунцем овог дана, писар Дражеслав и фра Марко, Мара и Јелена, обасјани су сунцем овог дана.

Верујем да сте били потајни елејац и да сте све креативне принципе света сводили на један. То је било сунце. Говорили сте да стварно живите само у оном пролећно-летњем ђердану од сто двадесет сунчаних дана. И у тамници вам је било лакше на сунчаној страни. Желели сте да људи буду, да човечанство буде на сунчаној страни.

Постоји толико врста сунца: нацртано-дечје, пролећно-летње-јесење-зимско. Сунце оздрављења. Сунце асоцијација. Стваралачко. Америчко. Венецијанско, житко, лимунасто. Болничко. Сунце од кога све под капцима постаје наранцасто. Сунце у Лисабону, Истанбулу. У Египту. У Грчкој. Сунце од кога се образи дижу. Сунце од кога се очи сужавају. Сунце, које је на свом престолу, са мудрим Аполоном и лудим Дионисом.

Сунце. Сунце...

Дечак Фаетон је возио Сунчеву кочију и сурвао се.

Сунчеву кочију сте возили и ви и цела Млада Босна.

Јер толико сте га волели.

Ви сте сад тамо.

На *јуџевима од злати* и сенки.

Волео бих да знам како је тамо.

Лажем.

Не бих волео.

Можда о постојању и ништавилу не треба размишљати као о две одвојене ствари. Знамо да ништавило прожима биће. Можемо се само надати да и биће прожима ништавило. Ако тамо живите онолико колико сте у животу умирали, то ће бити један облик хармоније.

Кад год би стари Грци пили из кратера, прве гутљаје би излили у земљу за богове или хероје. Ја пијем течно сунце и изливам га за вас као жртву ливеницу.

Полажем вам на олтар и нудим сунце овог дана. Један пламени дан на Јонском мору. Око шест по подне долази најлепши моменат, тренутак *јлеменијте свейлосји*. Море је топло а таласи као мелем. Племенита светлост је ујединила читав свет ружичастим трептањем. У трептању су залебделе беле куће и плаве тенде, купачи брескове боје и веселе терасе на којима се суше пешкири.

Да ли су путовања неизбежна? Да ли су ескапизми могући?

О томе ћемо говорити.
И о сунцу.

Његош се захвалио богу који га је дивнога сунца благоизволео напојити. У Риму он је одбио да се спушта у катакомбе. Он је катакомбе носио у себи.

Али, драги Иване, зашто да разговарамо о катакомбама?

Хајде да се вратимо на почетак.

Хајде да разговарамо о прозорима.

ТРИ ПРОЗОРА

Место јоло. Суво и чемерно, без лејоше, без радосћи, без наде на радосћ, без йрава на наду... А све шїо ийак никне и роди се, људи жиошу и савију и йоїну шїолико да би ја, кад би моїли, йодили друїим крајем у земљу, само да ја враће у безодличје и шїаму из које се ошело. А вама се чинило да у шїом вашем свейу нема не само хлеба неїо ни мира и достїојансїва за све. Нада је била лаж а ушеха – увреда. Кућица у којој сїе живели била је йокуњена, сиройињски йраћена, обојена невеселом и йосном бојом. У авлији је цвала мисира, шїо скромно цвеће без мириса и лејоше. У неким авлијама се слана йо цео дан није шїоїила; било је улица које сунце никад није обасјало до гна. Како да душа одїурне брда која окружују касаду? Где да йронађе йрозоре неко коме ушїрода йори за лејошом?

I

Панорама

Драги Иване,

Панорама је била дрвено турбе с петнаест седишта и двогледима окренутим ка унутра. Механизам се окретао уз лаку шкрипу налик на музику сфера. Под утицајем видика који су се у панорамама отварали, ваша душа се прелила преко високих брда, око касабе.

Програм, који се мењао једном недељно, састојао се од петнаестак слика једне земље или великог града. Ове недеље је то био Лисабон, *са нечим бујним, луцкастим и њонесеним у архитектури њалаја и цркава*. Следеће недеље смењивао га је град по имену Река Јануара. То име је било као ракета што прска у *дванаест различитих вайрених кайи... Рио де Жанеиро*.

У време кад сте их ви заволели, Панораме су већ биле застареле у већим градовима Аустроугарске монархије. Покушали су са Сарајевом као забаченим местом, у ком можда има још наивних гледалаца.

Значи ли то да сте у тренуцима своје демодиране среће ви били преварени?

– Не! – одговарали сте одлучно. – ...Напротив, *ја сам њен дужник и осћају њо довека... Јер у ствари све шћо је њошредно за њу и њру давао сам ја од себе и вадио из себе*.

Мислим да сте као и Емил Сиоран рано схватили да су стваралачки мотиви наивни и да почивају на нашој спремности да побркамо слику и ствар. Целог живота

остали сте лојални анахроним и провинцијским узбуђењима.

Панорама је за вас била инструмент рекреације света, као што је за Бруна Шулца био Паноптикум. Ваша љубав је била слична љубави наредних генерација према филму. Панорама вам није приказивала само градове, палате и паркове, него и људе. Ти људи су настављали да говоре и ходају под вашим затвореним капцима. Негде у тајанственом Рију, по парку су шетали елегантни муж и жена. Њихова девојчица, Маргарита, изгледала је као мала срећа у великој срећи таквог постојања. Вама који сте се стидели свог сиромаштва, изгледало је да Маргарита и њени имају све што им је потребно.

– Да – признали сте – увек сам мислио о њом, о њаквом живоју и њаквим људима, и мислећи о себи и својима увек сам жалио њоо нисмо њакви и размишљао сам како бисмо њо моили њосџаџи.

Панорама је у вама пробудила страшно и гордо дивљење према лепоти света и целоживотну љубав за путовања и даљине.

Први прозор је био отворен!

II

Циркус

Драги Иване,

Кад је први пут видео клонове, Федерико Фелини није знао да ли су духови или животиње. Слични су били ваши утисци кад су вас у детињству повели у циркус „Велер”. У арену су кликћући улетела два кловна. На набељеним лицима сијале су умне и тужне очи. Кловнови су се претворили у живе точкове и завртели се по сцени. Уследили су вратоломни замаси артиста на трапезу. Жене у публици су гурале песнице у уста да спрече крик. Затим су, припијени један уз другог, три коња појурила, бацајући струготину копитама. Сјајна жена је стала јахачу на рамена. Јахач се полако дигао и стајао на коњу док се жена на њему усправљала. Остали су тако на средњем од три галопирајућа коња – *херојски јахач са победничким изразом лица а на његовим раменима усјавна и снажна жена.*

У кругу рефлектора појавио се циркуски Зевс, у јахаћем оделу, са цилиндром. Зевс је замахнуо бичем и најавио играчицу из Мађарске по имену Етелка. Када је Етелка стала на жицу, и по њој *ишла са једној краја широкој видика на друји*, сав свет је постао танак мост над безданом.

Сећате се, Иване?! Етелкине дрхтаве кораке преко жице водио је јапански сунцобран. Девојчин осмех постигнућа без напора за вас је био веће чудо од самог чуда.

Латинска реч *сацер* првобитно је значила не толико *свешћо* колико *неовдашње*, оно што нам долази из друге сфере, из које потичу болести и лекови. И без познавања учених израза, ви сте душом осетили да је то у шта гледате – *sacer*.

То искуство представљало је револуционарни обрт у вашем дечачком животу.

У циркусу „Велер” изгледало вам је да чуду и лепоти нема краја, да ти људи све могу и остварују све што замисле... *Окрнули су леђа оном шћо се шћамо најољу зове живоћ, али само збоћ савршенијећ и лејшећ живоћа. Срећни су.*

У публици сте препознавали лица својих суграђана. Питали сте се: откуд они ту? У Мадриду или Берлину, на безобалном светском мору, ви сте имали сидро – сећања на *шривијалне физиономије и даналне живоће* тих људи, који су били недостојни да с вама поделе светлост циркуса. Нисте знали да ћете их повести са собом на сва путовања на која поћете. Тада сте, мећутим, актом веселог издајства заборавили на њих. Сместа сте и без жаљења дезертирали у тај *sacer*-свет. Јер:

...ћреда мном се као свешћо шарено и немирно ћлаћно развијао неки живоћ какав нисам моћао слућићи да ћо-сћоји а који сам... несвесно одавно очекивао...

– То је то! То је то! – говорила је ваша душа.

Други прозор је био отворен!

III

Књига

*Налазим да је ираично вероваи у књије,
уоће вероваи. Андрић верује.*

Милош Црњански

Драги Иване,

Ернан Кортес је објаснио Монтезумином амбасадору да он пати од болести срца коју може излечити једино злато. И ви сте у детињству патили од болести срца. Њу су могле излечити само књиге.

У сиромашким становима ваших вршњака није било књига. Неки домишљати школски друг писао је издавачима да му пошаљу каталоге са описима нових издања. После је те каталоге као приватни библиотекар, за пар новчића, издавао вама.

Ту сам први пут чуо за имена Сервантеса, Валтера Скота, Жила Верна, видео слику Дон Кихота...

У излогу књижаре „Студеничка и друг” у центру Сарајева била су изложена новија бечка и минхенска издања. То није био обичан градски излог. Било је то сазвежђе иза стакла. Машта вам је ломила кости. Сатима сте стајали пред тим излогом. Читали сте их у мислима. Заљубљивали сте се у нагађања.

Тек у петнаестој години ви сте сакупили кауцију за локалну књижару-библиотеку. Ушли сте у њу као да идете

пред неки суд који ће вам постављати тешка питања. Никад нисте заборавили да сте тек у књигама нашли неопходну храну машти коју вам ни породица ни друштво нису могли дати. Нисте заборавили какав је непрелазни зид делио дечаке ваше генерације од онога што воле, и сав новац од Нобелове награде оставили сте босанским библиотекама.

Тада сте се отиснули на жуђени океан и запловили њиме *жедно, жудно и неразумно...*

А у томе што сте читали мешали су се Брегалница и Прудон, *Гроф Монџе Кристио*, Свети Франциско из Асиџија и Витмен, *Макар Чудра*, Ибзен и народне приче...

Треће чудо је садржало у себи претходна два. Читајући, стекли сте способност да лаки осмех уметнице на трапезу клизи над безданом иза ваших капака и да се слике из Панораме окрећу у вама.

Трећи прозор је био отворен.

ПРИЧА О КНЕЗУ МИЛОШУ И МЕТЕРНИХУ

Драги Иване,

Све што је икад постигнуто на свету постигнуто је упркос нечему, упркос предрасудама, упркос болести, упркос сиромаштву. Ваша мајка је била слабо писмена. Отац вам је био алкохоличар и школски подворник. Боже, како су то ниске полазне позиције! Колико је само немилосрдне одлучности, непоткупљиве верности срца, требало да се попнете донде докле сте се попели.

Људи су гледали да вам приђу са рањиве стране. Хтели су да вам се подсмехну због вашег сиромашког порекла. Али висока постигнућа, упркос ниским почецима, нису нешто чега се човек треба стидети. Напротив!

То најбоље илуструје прича о кнезу Милошу и Метерниху.

Принц Клеменс фон Метерних (*Klemens Wenzel Nepomuk Lothar, Fürst von Metternich-Winneburg zu Beilstein*) срео је у Бечу кнеза Милоша. Упитао га је, са малим осмехом:

– Да ли је тачно да сте као дечак чували свиње?

– Јесам – одговорио је Милош. – Али сам у међувремену постао богат човек и кнез Србије, а да сте их ви чували, чували бисте их и сад.

ЈЕР И МИ...

Драги Иване,

Гледајући из Трста према красу и Балкану, Франсоа Рене де Шатобријан је забележио:

Одавде су лавови.

Да ли се ми хранимо њима или они нама?

Јесмо ли ми они?

Наш свет је метафорично дефинисан лавовима, на име оним чега овде НЕМА. То је оно чувено јетко НЕМА из ваше приче *Змија!* Нема алкохола против змијског уједа, можеш играти шамански плес или урликати. Можеш умрети. Нема!

Нема новаца. Нема путева. Нема свећа. Нема соли. Нема ни достојанства за свакога.

Само камена и дима има свима...

– Јер ми... – немушто је понављао Соломон Атијас док се растајао од конзула Давила. – Јер и ми...

Соломон Атијас је замуцао и ућутао. А хтео је да каже да жудимо да наше име не угине у бољем и човечнијем свету... да тај свет зна да га у души носимо и да му овде на свој начин служимо...

– Јер ми... Јер и ми...

Није то порука само Сефарда него читавог Балкана. Јер по вама људи из земље лавова свесрдно жуде да се њихове приче, мостови и звона придруже мостовима и звонима света.

ИМА-НЕМА

Драги Иване,

По вама, Вук Караџић је био способан да у петовековном калу уочи све што је плодно, племенито и велико и чега међу нама ИМА.

ИМА темперамента.

ИМА граница. Али има и мостова.

ИМА тога да увече низ Бистрик и Мегару плану ситна светла и људска станишта се измешају са звездама.

ИМА чуда. Сељак Витомир Тасовац на Дикавама је по цичи видео Бога. *Тасовцу ди њочела да грхѣи рука са ракијом кад би му рекли да њоја можда НЕМА.*

ИМА босанског коња са чуперцима гриве кроз коју *ѡровирују кадифасѣе очи, ѡуне некој ѡихој весеља.*

ИМА маште и хумора.

ИМА тога да изгледа да фратар-клоун фра Серафин сагорева у пламену смеха. За насмејане људе око њега не стаје мрачног и уснулог града, уклештеног међу стрма брда. Пред њима се простире цео свет. Серафин мења облике и говори свим језицима. После тога, смирујући се, подрхтава као жица на инструменту али све слабије.

ИМА легенди о вилама, о Стоји и Остоји, Ђерзелезу, Арапину и о Филу, везировом слону...

ИМА свеја шѣо си кадар да разумеш и осветѣлиши.

Сем лавова којих НЕМА међу нама ИМА других ствари којих НЕМА.

ИМА и тоџа да човек на јолој вишејрадској сјази може бити срећан даи од оноја чеја НЕМА... ойојном срећом до несвесји...

ПРИЧЕ О ПУТОВАЊИМА

*Кудиођ сунце њече
Свуд се љебац њече*

Драги Иване,

Нешто пре вашег рођења у Босни није било много „правих путева”. Уместо њих постојала је нацртана људска жеља за путем која је показивала да се може ићи ка мењарем и вододерином. Ви сте пошли путем који сте нацртали. Желели сте да путујете – из грубости у уљуђеност, из хаоса у хармонију. Ваљало је побећи од обичног, од стидно баналног, од старог себе.

У даљинама су постојале веома снажне фреквенције које су подешене на ЈА. Љубавничко наше и страно су желели да употпуне једно друго и да надмудре *случајности* рођења.

Желели сте да доживите звона над венецијанским острвима. И бога који се зове Босфор. Да и ви, човек из Травника, шетате ренесансним пјацама углачаним планином минулих ципела. Хтели сте да прелазите пустиње од цимета, где газеле лижу свете гробове. Хтели сте да доживите Трг небеског мира и да и ви маштом додате руке Ники у Лувру.

– Јер ми... – понављали сте као ваш Соломон Атијас... – Јер и ми...

Милош Црњански вас је назвао фанатиком наде у даљину. Требале су вам другачије плавети, други зачини у ваздуху и води, другачија светлост. И то је било лепо јер је било далеко, а сваки прави поезију од онога што нема.

Ишли сте да уклоните жиг својих стопа у далеке мозаике и у душу света.

И тако сте изашли испод Попиног споредног неба и ступили под главно. Заставе су пловиле у елементу радости. Градови су се просипали из рога изобиља. Тргови су мешали шпирете лица.

Оставили сте нам путописне записе из Рима, Букурешта, Беча, Кракова, Лисабона, Пекинга, Берлина, Ленинграда, Мадрида.

Хтели сте да живите играјући се и прескачући пространства као паук. *Хтели сте да ваш живот буде светионик новим људницима на кривим људима.*

За вас су тритони у фонтанама и орнаментне фасаде постојали само с обзиром на људе и као израз људи. Некада вам се чинило да су мермерне палате паравани колонијализма. Кад би их засекали, можда би крв потекла из тих фасада. Трзај обрве или дрхтај гласа за вас је био важнији од еркера и балустраде. Оно што је човек ставио „на себе” (хаљине и грађевине) вас је мање занимало од израза којим се душа наједном издајнички покаже.

За вас је људско лице увек било важније од ренесансне палате.

У Кракову су вас гушили покојни краљеви.

Учинило вам се да је Грац леп али жалостан град.

Женева вам је била мртва и досадна варош.

Један од најведријих градова за вас био је међуратни Букурешт. Највише вас је у Букурешту импресионирао весео начин на који се свађају румунски кочијаши.

У првом делу живота уметници траже законе другачије од општих. Другу половину утроше у тражењу повратка у свет осталих, обичних људи.

У једном тренутку сте посумњали у стварност игре.

Људи који продају цвеће знају како цвеће може да смрди.

Дрога је са понављањем губила дејство.

На путовањима сте почели да куњате као пресађена биљка.

Били сте бацани од једне поште ка другој, као погрешно упућена поштиљка.

И сустигла вас је стара мудрост:

*Бесмислено је иишиаији друјоја шииа ије боли. И да одеш
џамо ідје је свака љејоџа не ди ији нишија корисџило. Ци-
јелоі вијека ди осџао оно шиио си.*

У вишегодишњем процесу нешто је почело да се окреће. Домовина је постала оно жуђено ТАМО, а иностранство је постало досадно ОВДЕ.

Ви сте волели да иронизирате своје заносе. Један од тих иронизираних заноса је и ваша љубав према путовању.

– Да – записали сте – *џребало је... не одлазиџи никуд.
Чуваџи народ, сироиџињу, Босну...*

Од чега није требало отићи?

Оданде где све што се роди хоће да побиију назад у земљу?

Оданде иде нема ни радосїи ни њокреїа ни новине, иде је нада лаж а уїїеха – увреда?

После службовања у Немачкој, вас – амбасадора земље која више није постојала – довели су на границу и понудили вам: хоћете ли у неутралну Швајцарску или кући у гладни и, касније, бомбардовани Београд? Зашто ви нисте отишли у безбедну Швајцарску већ у опасни Београд? Па зато што сте претпостављали да рат неће трајати вечито и да победници нису тако непобедиви. Вашта душа, одавно пресељена, чекала вас је у Београду.

Можда се библијски пакао заиста налази на сунцу и само удаљеност га чини извором живота?!

ЖРТВОПРИНОШЕЊЕ

*Душа је скривена у њелу а њи си
скривен у души
О њи, који си скривен у оном шњо
је скривено
Ти си више нејо све.*

Руми

Као славан и успешан човек ви сте памтили да ваша мајка није имала да изнесе пред свет ништа до сиротињско срце:

и сњаре руке са њрајовима рада и безјласне сузе.

Као што су боговима нуђене животињске жртве, тако се, по Фројду, цивилизација стиче одрицањем од непосредних импулса, по цену неурозе или горег. У име виших постигнућа цивилизацији жртвујемо срце животиње у нама. Ви не престајете да оплакујете доброту те жртвоване животиње.

Одисеја су по повратку препознали само пас и стара служавка.

Душа га је препознала.

И ви сте били мање песник Босне а више песник душе.

– *Тешко да је на нечијим речима толико раскиданих комадића душе, као на њејовим* – написао је Црњански. – *Андрић је носи на рукама и њокрива њоме ѡрозедла дића која сусреће.*

Душа је Аладинова лампа. Она је мајстор шминке и костима и сцене и пројектор и рефлектор. Она јаше вилине коњице и обара слонове. Она разуме мисли орлова под облацима и морских чудовишта под водом.

Зарекли сте се да ћете штитити достојанство душе упркос свему, против свакога па и себе.

Живот сте провели у њеној демодираној служби.

Свет куца њеним чудом, куца са невидљива 23 грама...

Она непрестано облачи свет у своја ружичаста трептања, у поезију, хумор, који живот чине подношљивим. А некад се слаба душа умори да преображава свет. Сви предмети тад постану логорашки голи, само оно што јесу...

О, душо, нигде добродошла!

Са путовања сте донели очи оплемењене даљинама. Али никад нисте испустили из вида сиротињска срца.

Јер каква је користи човјеку ако сав свијет добије а души својој науди? Или какав ће ошкуй даши човјек за своју душу?

Замишљали сте је као Андерсенову девојчицу са шибицама, као промрзлу Циганчицу која нуди љубичице пред рестораном а сви је одбијају.

Макрое своје душе подсећали сте на оно шта су продали.

ДОБРОТА

Драги Иване,

Као болестан млад човек у затвору, ви сте записали:

Пуни ми душу бескрајна благодарносћ за све мнојосћруке и дивне дарове шћо их живој даје онима који су срећнији од мене.

Ни у тамници нисте били спремни да укажете живот завишћу. Захваљивали сте богу што на свету има људи богатих, здравих и слободних.

То није уобичајено, не само код нас.

Сањам једну доброју без іраница којом дих хћио да некоја обасћем, којом дих хћио да ме неко обасће.

То нису мисли себичњака.

Ви, кога ни самог у животу нико није тачно оценио ни право схватио, преузели сте на себе обавезу представљања других. Писали сте *за све који су умрли несхваћени, без ојросћа, невићени.*

Све што сте сазнали хтели сте да поделите са онима који су сада даровити, неуки и сиромашни као ви у младости. Надали сте се да ће ваше књиге некоме бити прозор, као што су туђе биле за вас.

Понели сте из детињства стални сиромашов страх од искључења или забране. Желели сте да помилујете, умирите, утешите. Да отворите прозоре приватних паклова и да унутра пустите ваздух и сунце.

Та ваша обавеза да помогнете читаоцу сада изгледа као пожутела чипка, као поцрнела огледала.

Можда је то, шта ти ја знам, анахроно. Али ви сте настојали да посведочите да осим мрака и страха који свакога каткад обузму, на свету постоје и човечније и ведрије ствари. Са женом из приче *Празнично јуџиро* стављали сте завоје на лице бијенога и шапутали:

Бију човека збој којечеја, честіо и ни збој чеја... Али... Не бију увек истіе... И ѿре или ѿсле... оѿме се и измакне човек... склони се и ѿмеша међу оне које не бију.

Као писац, ви сте стављали облог бијеноме. Притом човеку нисте могли обећати да и у сутрашњем свету никог неће тући, само да ће вероватно то бити други.

Овај најједноставнији импулс људске доброте често је превиђен.

И није ми јасно.

...Није ми јасно како то да људи увек говоре о вашој лукавости а никад о вашој доброті. А кад год ми нешто није јасно претпоставим да су у питању близанци.

БЛИЗАНЦИ

Драги Иване,

Мислио сам да свако може да их разликује.

Не памтим кад су њихови ликови почели да ми се мешају у очима. Што сам их боље познавао то сам их мање разликовао. Иако сам их деведесетих година виђао свакодневно, ни до дана данашњег нисам у стању да кажем који је који.

Знам да је једном име Глупост.

Другоме Зло.

О ЋУТЊИ

*Ко умножава своје речи,
умножава своју безвредност.*

Са стаклене посуде
из Самарканда из 10. века

Драги Иване,
Што сте ви толико ћутали?
Од чега сте се толико крили?
Од смеха будала, које је као прасак трња под лонцем?
Од ситног и озлојеђеног конобарског и подворничког света?

Од дрскости и упорности, који су брат и сестра?

Дрзницима сте се супротстављали, користећи циу-цицу ћутње. Употребљавали сте енергију противника. Галамције би вас напале и не знајући ни сами како нашли би се у ћутњи.

Оно што код нас иначе пали – шеретско и осино омаловажавање и разметање – није палило у књижевности.

Иако физички снажни и наметљиви, ти људи су, један по један, били поражени у сусрету са туњавим цином. Биковска пунокрвност ту није значила баш ништа. Е, ТО је представљало инверзију силецијског разумевања света.

Ви сте бацили иза себе читаве генерације лукавих цибера и арогантних агресиваца. Они су често били наоружани идеологијом. Ви сте били наоружани ћутњом.

Ћутњом сте штитили душу и високе критеријуме. Њоме сте одбранили и своје клоновне и химере. Али тачно је и то да сте до краја живота наставили да ређате аргументе против ћутње.

Мислили сте да ћутање јесте сигурност али сигурност није све. *Говорили сѝе о слабој, себичној, шромој ѝоловини своја духа, склоној ћућњи.*

– Треба говорити – записали сте – јер је ћутање лењост и кукавичлук и трује односе међу људима.

Као младић вечито сте пратили распричане другове и они су пратили вас.

Макс ме је ѝраћиио до моје сѝirme улице, а заћим ја њеѝа ойећ до обале, ѝа он мене, ѝа ја њеѝа. Ах, ѝолико разѝовора и идеја свећлосно расѝукнућих на небу.

После су младићи отишли сваки у своју самоћу. Гвичардини вас је научио да од ваше искрености други могу имати више користи него ви. Одсуство је било ваша професија. Мора да сте осетили као да вас је канибал дискреције појео, да сте хиљаду пута умрли, да сте се утопили у дипломатском послу. Онда је дошао комунизам. Бившег краљевског дипломату околности нису храбриле да говори.

Рано су отишли блиски људи, један по један.

Даљина је охладила пријатељства.

Могли сте имати друге жене али сте хтели баш ту.

Дуго сте чекали на Милицу.

А онда је и она отишла.

Верујем да су ваше вредности биле у супротности са вашим навикама. Жудели сте за искреним разговорима и онда кад сте вероватно постали неспособни за њих.

И још нешто.

Ћутњом сте се бранили од страшних могућности живота. Од судбине оних из *Травничке хронике* којима су главе набијене на кочеве па су им пси одгризали месо са лица. Од ђавола у људском облику као што су мула из приче *За лојоровања* или Мустафа Маџар. Од судбине људи погубљених без суда, зато што су скренули лево а не десно. Од судбине Лотике која пада у лудило а, сем свог крика, нема за шта да се ухвати. Од судбине Маре Милонице, коју су музли и на самрти. Невина Мара је вриштала...

– *Покриј ме, Госјо граја, не дај! Заклони ме од свих, од свих... Свукуд су ме водили, код Турака и код наших. Свуда су ме јонили. Нишија не знам. Нисам крива. Не дај ме.*

Притом је стално хватала и навлачила нешто изнад себе као да хоће нечим невидљивим да се покрије...

Тај невидљиви покривач за вас је била ћутња.

ВАЛЦЕР СА ЗВЕРИ

*Ко усје да самоћу ухвати за косе и њосесѝрими је
као вилу, ко усје да оживи и заѝреје самоћу, ѝај је
освојио свети.*

Драги Иване,

Звер је зарежала. Ви сте пукли бичем: седи! Звер је заурлала. Режање је допирало из неба и земље. Вама се чинило да допире из вас самог:

– Сад ћу те прождрети!

Несигурност се појавила у вашим очима, али ју је сменила одлучност. Прасак бича је преполовио собу.

– Мирна! Лези!

Студен је избијала из крзна звери. Ви сте пред собом њушили нешто истовремено живо и бесно и мртво и опасно. Знали сте да сте *ѝо* нешто сами позвали унутра, али се не сећате да сте га позвали да остане.

– Рррррр-грорррр!

Потмуло режање је тресло зграду у Призренској 7.

Зуби су се размакли и открили смрадно ждрело.

Звер је изгледала већа од собе са зеленом лампом. Како је стала у њу?

Она је изгледала већа од света. Како је стала у њега?

Запахнуо вас је страшни смрад звери.